

Wstęp

Pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku związki mitu z literaturą stały się jednym z głównych przedmiotów refleksji wielu francuskich literaturoznawców. Termin „mit”, stosowany dotychczas przede wszystkim w etnologii i historii religii, zaczął powszechnie pojawiać się w studiach literaturoznawczych. Ich autorzy nie ograniczali się już do – praktykowanej od lat – analizy motywów zapożyczonych z mitologii, lecz zaczęli podejmować ogólne kwestie, takie jak natura mitu, mechanizmy funkcjonowania opowieści mitycznych w tekstach literackich, przekształcanie się mitu w literaturę, proces mityzacji utworów i postaci literackich czy też przyczyny ciągłej obecności w literaturze historii o bogach i herosach, w których istnienie nikt już od dawna nie wierzy. Równocześnie poszukiwali odpowiedzi na pytania dotyczące obszaru i celów badań nad mitami w literaturze, a także użyteczności wykorzystywanych przez nich narzędzi badawczych.

W niniejszej książce pragnę przybliżyć polskiemu czytelnikowi najważniejsze zagadnienia poruszane w dyskusji nad mitami w literaturze i metodami ich analizy, zapoczątkowanej przez Pierre’a Albouy w pionierskim studium *Mythes et mythologies dans la littérature française* z 1969 roku. We Francji zainteresowanie mitami literackimi z pewnością nie słabnie, czego dowodem są pojawiające się wciąż nowe publikacje poświęcone tej problematyce oraz regularnie organizowane konferencje mitokrytyczne. Chcąc jednak zachować choćby niewielki dystans wobec poglądów i zjawisk, które staram się obiektywnie przedstawić na kolejnych stronach, postanowiłem ograniczyć swoje rozważania do studiów opublikowanych do roku 2010 i jedynie zasygnalizować tendencje dominujące w najnowszych badaniach nad mitami.

Kluczowe kwestie dotyczące szeroko pojętej mitokrytyki zostały w tej książce naświetlone z kilku różnych perspektyw, aby umożliwić jej odbiorcy wielopłaszczyznowe spojrzenie na główne problemy nurtujące współczesnych francuskich

badaczy mitów w literaturze. Zastosowany w przypisach system wewnętrznych odniesień do rozdziałów, w których omawiane są poszczególne aspekty określonego zagadnienia, ma pomóc czytelnikowi w szybkim odnalezieniu interesujących go informacji.

Poprzez zestawienie głosów wielu literaturoznawców próbowałem odtworzyć – ożywiany nierzadko ostrymi polemikami – złożony polilog, toczący się nieprzerwanie od końca lat sześćdziesiątych. Moim zamiarem było zwrócenie uwagi czytelnika na tematy przewodnie tej dyskusji, a także pokazanie, że niekiedy przeradza się ona w swoisty „dialog głuchych”, w którym termin „mit” stosowany jest tak dowolnie, że trudno mówić o rzeczywistej wymianie myśli.

Prezentując różne koncepcje i podejścia badawcze, koncentrowałem się głównie na ich specyfice, ale starałem się też wyeksponować istniejące między nimi podobieństwa. Przy omawianiu niektórych studiów uwidaczniałem pojawiające się w nich niedopowiedzenia, niejasności i logiczne sprzeczności, uniemożliwiające pełne zrozumienie przedstawionych w nich poglądów.

Rozdział 1 niniejszej książki poświęcony jest kwestii granic znaczeniowych „mitu”, które francuscy literaturoznawcy próbują wyznaczyć, zagłębiając się w historię tego pojęcia, konfrontując mit z innymi „formami narracyjnymi”, analizując związki pomiędzy mitem a rodzajami i gatunkami literackimi, badając relacje między mitem a archetypem czy też zestawiając „mit” z tradycyjnymi terminami komparatystycznymi, takimi jak motyw, temat i topos. W rozdziale 2 omówione zostały różne koncepcje mitu stanowiące punkt odniesienia dla literaturoznawców, a także te stworzone przez nich samych, zogniskowane na związkach mitu z literaturą. Rozważania zawarte w kolejnym rozdziale dotyczą różnych aspektów relacji pomiędzy mitem a literaturą, a w szczególności mitologicznych korzeni literatury, mitów jako źródła literackich inspiracji, mitotwórczej funkcji literatury, specyfiki relacji pomiędzy mitem a literaturami nieeuropejskimi oraz związków mitu z literaturą fantastyczną. W rozdziale 4 jest mowa o różnych typach transformacji mitów dokonywanych przez pisarzy, a także o sposobach funkcjonowania opowieści mitycznej i postaci mitycznych w tekście literackim. W rozdziale 5 znaleźć można ogólne informacje na temat prowadzonych we Francji studiów nad mitami w literaturze i najważniejszych kwestii metodologicznych stanowiących przedmiot refleksji francuskich krytyków. W rozdziale 6 zaprezentowane zostały najbardziej popularne metody analizy mitów w literaturze. Rozdział 7 poświęcony jest rozważaniom na temat nadużyć terminów „mit” i „mityczność” oraz merytorycznej wartości niektórych prac literaturoznawczych autorstwa badaczy ogarniętych „tęsknotą za mitem”. W ostatnim rozdziale mowa jest o nowych strategiach badania mitów, przyjętych przez część literaturoznawców pod wpływem przewrotu w myśleniu o micie, zainicjowanego na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych minionego wieku przez hellenistów i antropologów.

Czytelnik tej książki nie znajdzie w niej szczegółowych informacji dotyczących konkretnych prac mitokrytycznych ani nawet ogólnych wniosków z rozważań nad obecnością określonych mitów w twórczości jakiegoś pisarza czy w literaturze jakiejś epoki. Rzadkie odwołania do wybranych studiów, w których prezentowane metody są stosowane w praktyce, mają jedynie ilustrować aktualnie omawiane zagadnienia teoretyczno-metodologiczne.

Niniejsza książka jest, jak się zdaje, pierwszą w Polsce próbą kompleksowego spojrzenia na literaturoznawcze teorie mitu i stan badań mitokrytycznych we Francji. Jeśli pomoże ona czytelnikowi zorientować się w zawłościach rozważań teoretycznych francuskich literaturoznawców na temat mitu i skłoni go do refleksji nad możliwością wykorzystania zaprezentowanych w niej metod badawczych, to będzie to oznaczać, że mój cel został osiągnięty.